

Θεοφάνης Μαλκίδης

Η γενοκτονία των Ελλήνων στο διεθνές περιβάλλον

1. Εισαγωγή

Το έργο του ηγούμενου της μονής του Αγίου Ιωάννου του Βαζελώνος στον Πόντο, αρχιμανδρίτη Πανάρετου (Τοπαλίδη) «Ο Πόντος ανά τους αιώνες» (Δράμα 1927), αφιερώνεται «εις την ιεράν μνήμην των από της αποφράδας ημέρας της 15^{ης} Αυγούστου 1461 μέχρι σήμερα μαρτυρησάντων Ελλήνων του Πόντου»¹. Το έργο του Πανάρετου ήταν μία από τις πρώτες απόπειρες καταγραφής του μαζικού εγκλήματος το οποίο συντελέσθηκε ενάντια στους Έλληνες του Πόντου, έργο το οποίο ταυτόχρονα κατόρθωσε σε μία επώδυνη περίοδο μετά την καταστροφή και την προσφυγιά, να δώσει την ιστορική διαδρομή του Ελληνισμού. Για τους «γενναίους περιφρονητές της βίας, αυτούς που κρύπτονται υπό το περίβλημα του ισλαμισμού χριστιανούς, τους μάρτυρες και θύματα της θηριωδίας, τους γέροντες, τα νήπια, τους νέους, τους αντάρτες, για τις ευθύνες για την τραγική κατάληξη»².

Η αδιαμφισβήτητη συμβολή των Ποντίων, των Μικρασιατών, των Καππαδοκών, των Θρακών, στα πολιτισμικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά δεδομένα του Ελληνισμού, ξεπέρασε πολλές φορές τα στενά όρια διαβίωσής τους και εξαπλώθηκε και αλλού. Οι ελληνικές αποικίες και η θέση τους στην κλασική αρχαιότητα, η Αυτοκρατορία της Νίκαιας και Τραπεζούντας, ο Βησσαρίων οποίος καταγράφει τη σημασία της περιοχής³ και παίζει σημαντικό ρόλο στην ευρωπαϊκή αναγέννηση⁴, οι καθηγητές στις παραδουνάβιες χώρες, τη Ρωσία, τα εκπαιδευτήρια, ο ρόλος και η θυσία για την εθνική παλιγγενεσία, είναι ορισμένα παραδείγματα. «Ο στόλος εστίν η δόξα της Ρωμανίας», σημείωσε ο Κεκαυμένος και οι Πόντιοι πήγαιναν παντού, αφού «νασίν ημεδαποίς πανταχή διαβαίνομεν»⁵.

Αυτά τα επιτεύγματα, έγιναν πράξη, μάλιστα περιγράφονται από τον Μάρκο Πόλο, τον Θερβάντες, και τον ισπανό πρέσβη Rui Gonzales de Calvijo που επισκέφθηκε το 1364 την Τραπεζούντα και έμεινε έκθαμβος από τον πλούτο και την ομορφιά, πολλές μέσα σε ένα ιδιαίτερος εχθρικό πλαίσιο το οποίο δημιουργήθηκε από την παρακμή της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και την εισβολή Αράβων και Οθωμανών στο χώρο με κορύφωση την κατοχή από την οθωμανική διοίκηση, η οποία συνδυάστηκε με διώξεις και τον βίαιο

¹ Αρχιμανδρίτη Πανάρετου Τοπαλίδη. *Ο Πόντος ανά τους αιώνες*. Δράμα 1927, σ.5-7.

² Τοπαλίδη Π. ο.π. σ.7.

³ Βησσαρίων, *Εγκώμιον εις Τραπεζούντα*, *Νέος Ελληνομνήμων*, τ. 13, 1916, σ.45.

⁴ Κύρου Α. Βησσαρίων ο Έλληνας, Αθήνα 1949.

⁵ Χαραλαμπίδης Μ. *Ελληνική ποιότητα και ανάπτυξη. Η νέα συμμαχία*. Αθήνα, εκδ. Στράβων 2007, σ.92.

εξισλαμισμό- εκτουρκισμό. Ένα ζήτημα το οποίο εμφανίστηκε με πολύ έντονο τρόπο και εμφανίζεται σε άγνωστο βαθμό μέχρι σήμερα.

Μετά από αιώνες καταπίεσης από τους Οθωμανούς, οι μεταρρυθμίσεις που εξαγγέλθηκαν το 19^ο αιώνα στο Οθωμανικό κράτος έδωσαν τη δυνατότητα στον Ελληνισμό που ζούσε στην οθωμανική επικράτεια να αναγεννηθεί. Ο 20^{ος} αιώνας ήταν η κορύφωση της αναγέννησης της κοινωνικής, οικονομικής και εκπαιδευτικής ζωής, ωστόσο η εσωτερική (Νεότουρκοι) και η εξωτερική κατάσταση (Βαλκανικοί και Παγκόσμιοι πόλεμοι) διαμόρφωσαν νέα δεδομένα. Οι Έλληνες δεν αντιμετωπιζόταν πλέον θεσμικά μόνο ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας, αλλά αποτελούσαν ένα σημαντικό εμπόδιο στην υλοποίηση των εθνικιστικών- ρατσιστικών σχεδίων, αρχικά των Νεότουρκων και μετέπειτα των Κεμαλικών. Οι διωγμοί οι οποίοι ξεκίνησαν λίγο μετά την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου συνεχίστηκαν καθ' όλη τη διάρκειά του, για να συνεχιστούν και να κορυφωθούν μετά το 1919, όταν ο Μουσταφά Κεμάλ («Ατατούρκ») αποτέλεσε τη *de facto* εξουσία στο υπό διάλυση οθωμανικό κράτος. Οι διωγμοί, οι οποίοι εξελίχθηκαν σε γενοκτονία, αποτέλεσαν την τραγικότερη σελίδα της ζωής των Ελλήνων που ζούσαν στο Οθωμανικό κράτος και μετέπειτα Κεμαλικό καθεστώς και στοίχισαν τη ζωή σε 1.000.000 Έλληνες, Ελληνίδες και παιδιά, γεννημένα και μη.

Η μαζική δολοφονία των Ελλήνων αποτελεί αναμφισβήτητα ένα έγκλημα το οποίο πλέον μετά από μία μεγάλη περίοδο σιωπής γίνεται γνωστό σε όλον τον κόσμο. Οι Νεότουρκοι και οι Κεμαλικοί από το 1908 έως το 1923 οργάνωσαν και υλοποίησαν τη γενοκτονία των αυτόχθονων λαών των Ελλήνων (των Αρμενίων, και των Ασσυρίων)⁶.

Οι Έλληνες που επέζησαν, εκτοπίστηκαν μέσα σε απάνθρωπες συνθήκες, οι οποίες οδηγούσαν στο θάνατο, χιλιάδες εξισλαμίστηκαν και παρέμειναν στην Τουρκία, ενώ τα υπολείμματα της μαζικής δολοφονίας έγιναν πρόσφυγες σε όλον τον πλανήτη. Οι περισσότεροι από αυτούς βρέθηκαν στην Ρωσία και την πρώην Σοβιετική Ένωση, στην Ελλάδα, και αργότερα στη Γερμανία, στις ΗΠΑ⁷ και τον Καναδά, στην Αυστραλία.

Από την άλλη πλευρά το τουρκικό κράτος αρνείται τη γενοκτονία αυτών των λαών και διαστρεβλώνει την πραγματικότητα προσπαθώντας να αποποιηθεί τις μεγάλες του ευθύνες. Η πολιτική αντίδρασης της Τουρκίας για το ζήτημα της γενοκτονίας, χρησιμοποιεί πάντα την ίδια δικαιολογία: την απειλή των Αρμενίων και των Ελλήνων κατά της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Έτσι

---

⁶ Αιγίδου. Δ. *Η Ελλάς χωρίς τους πρόσφυγες*. Αθήνα 1934, σ.18.

⁷ Οι ΗΠΑ αποτελούν ένα σημαντικό σταθμό των Ελλήνων και κατά τη διάρκεια τέλεσης της γενοκτονίας συνέβαλλαν στη γνωστοποίηση και τη διεθνοποίηση του εγκλήματος. Την ίδια περίοδο δύο μεγάλοι Αμερικανοί Διπλωμάτες, οι George Horton και Henry Morgenthau, αναδείκνυαν το ζήτημα ποικιλοτρόπως. Σήμερα οι Έλληνες των ΗΠΑ έχουν πετύχει την αναγνώριση της γενοκτονίας από Κυβερνήτες, πολιτειακές Βουλές και Γερουσίες, ενώ από το 1823 έχει ιδρυθεί η πόλη Υψηλάντη στο Μίσιγκαν, για να τιμηθεί ο Αρχιστράτηγος της Ελληνικής Επανάστασης Πόντιος Δημήτριος Υψηλάντης και γενικότερα η οικογένεια Υψηλάντη.

αιτιολογείται το μαζικό έγκλημα και ο ξεριζωμός πολλών ιστορικών λαών από την εθνική τους εστία.

Σχεδόν ένα αιώνα μετά η τουρκική πολιτική της άρνησης της γενοκτονίας δεν έχει αλλάξει στο παραμικρό από πλευράς τούρκων πολιτικών και κυβερνήσεων, παρ' όλο που τα τελευταία χρόνια αυξάνουν οι φωνές, μέσα στην ίδια την Τουρκία και προσπαθούν να πουν την ιστορική αλήθεια. Το κατεστημένο όμως δεν τις αφήνει να ακουστούν πολύ ή τις κατακρίνει και τις καταπνίγει με όλα τα μέσα που διαθέτει. Η δολοφονία του Αρμένιου δημοσιογράφου Χραν Ντινκ το 2007 είναι μία χαρακτηριστική αλλά και όχι η μοναδική περίπτωση⁸. Ωστόσο φαίνεται ότι η βία δεν μπορεί να φιμώσει εντελώς την αλήθεια. Στην περίπτωση αυτή ανήκει ο Τούρκος καθηγητής Τανέρ Ακσάμ ο οποίος τονίζει ότι *«η εκτόπιση και οι δολοφονίες δεν ήταν μια μεμονωμένη πράξη μόνο ενάντια σε Αρμένιους. Πραγματοποιήθηκαν ως τμήμα ενός γενικού σχεδίου που θα μπορούσε να κληθεί «δημογραφική πολιτική» ή «φυλετική κάθαρση της Ανατολίας», μια πολιτική εκκαθάρισης του χριστιανικού πληθυσμού της Ανατολίας. Αυτή η πολιτική εφαρμόστηκε ως γενικό σχέδιο μεταξύ του 1913-1918 και συνεχίστηκε ενάντια στους Έλληνες. Ο κύριος στόχος όλης αυτής της πολιτικής ήταν να εξασφαλιστεί ο σχηματισμός μιας ομογενοποιημένης Ανατολίας η οποία μπορεί να προετοιμάσει το έδαφος για ένα έθνος- κράτος και να αποβάλει οποιαδήποτε επικίνδυνα στοιχεία που να εμποδίσουν την πραγματοποίηση αυτού του σχεδίου. Αυτό το σχέδιο είχε δύο αρχικά συστατικά: Κάποιος είναι προς το μουσουλμανικό πληθυσμό μη-τουρκικής προέλευσης, όπως Κούρδοι, οι Άραβες και οι μετανάστες από βαλκανικό χώρο εντοπίστηκαν μεταξύ της τουρκικής πλειοψηφίας με σκοπό την αφομοίωση. Η άλλη πτυχή είναι η απομάκρυνση των μη-μουσουλμανικών λαών από την Ανατολία, συνέπεια του οποίου 2 εκατομμύρια Αρμένιοι, Ασύριοι και Έλληνες (ο χριστιανικός πληθυσμός της Ανατολίας) είτε αποβλήθηκαν είτε δολοφονήθηκαν. Αυτές οι πολιτικές που τέθηκαν σε ισχύ κατά τη διάρκεια της περιόδου 1913-1918 οδήγησαν σε μια πλήρη αλλαγή στο εθνικό χάρτη της Ανατολίας. Οι κατ' εκτίμηση 17,5 εκατομμύρια άνθρωποι που έζησαν στην Ανατολία στο χρόνο ξεριζώθηκαν και στο τέλος αυτής της περιόδου, τουλάχιστον το ένα τρίτο τους είτε ήταν εγκατεστημένο κάπου αλλού, είτε ήταν εκμηδενισμένο»*⁹.

---

⁸ Το 2004 δολοφονήθηκε ο ιταλός ιερέας Αντρέα Σαντόρο μέσα στην καθολική εκκλησία της Τραπεζούντας το 2006, το ίδιο έτος έγιναν απόπειρες εναντίον καθολικών ιερών στη Σμύρνη και στη Σαμψούντα, ενώ το 2007 δολοφονήθηκαν στη Μαλάτεια ένας Γερμανός ιερέας και Τούρκοι χριστιανοί.

⁹ Βλ. Aksam T. Turk Ulusan Kimligi ve Ermeni Sorunu (Η Τουρκική εθνική ταυτότητα και το Αρμενικό ζήτημα) Istanbul: Petisim 1993. Insan Haklari ve Ermeni Sorunu. Ittihadı ve Terakki' den Kurtulus Savasi' na. (Τα Ανθρώπινα δικαιώματα και το Αρμενικό ζήτημα. Από την Ένωση και Πρόοδος στον Πόλεμο Σωτηρίας) Ankara: Imge 1999. From Empire to Republic: Turkish nationalism an the Armenian genocide. London- New York 2004. A shameful act. The Armenian genocide and the question of Turkish responsibility. Metropolitan Books, New York 2006.

«Η πάλη του ανθρώπου ενάντια στην εξουσία είναι η πάλη της μνήμης κατά της λήθης», έγραφε ο Τσέχος συγγραφέας Μίλαν Κούντερα¹⁰. Παρ' όλο που αρκετοί παραβλέπουν τα εγκλήματα στο βωμό των πολιτικών, οικονομικών και άλλων σκοπιμοτήτων, η ανθρωπότητα έχει χρέος να αγωνιστεί ενάντια σ' αυτά με όλες της τις δυνάμεις. Το πέρασμα του χρόνου δεν θα είναι σίγουρα εμπόδιο για τις νέες γενιές των Ελλήνων και όλων των δημοκρατικών ανθρώπων σε όλον τον κόσμο και οπωσδήποτε και στην Τουρκία. Όλοι αυτοί δεν θα εγκαταλείψουν τον αγώνα, επειδή ξέρουν ότι αργά ή γρήγορα θα φτάσει εκείνη η στιγμή που το να αρνείται κανείς τη γενοκτονία θα είναι παράλογο, εκτός της ηθικής και του νόμου και ότι θα κερδίσουν την πάλη της μνήμης κατά της λήθης. Μόνο τότε, όλοι οι λαοί θα ζουν ειρηνικά, πραγματικά αδελφωμένοι και φίλοι, και από το σκοτάδι θα έχουμε περάσει στο φως.

2. Η τέλεση της Γενοκτονίας

Η απόφαση για την μαζική εξόντωση των Ελλήνων, λήφθηκε από τους Νεότουρκους ήδη από το 1908, εφαρμόστηκε κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και ολοκληρώθηκε από το Μουσταφά Κεμάλ την περίοδο 1919 – 1923, ο οποίος εκτέλεσε την τελική φάση της γενοκτονίας¹¹.

Η γενοκτονία των Ελλήνων είχε τρεις φάσεις.

Η πρώτη φάση της Γενοκτονίας αρχίζει το 1908 και κρατά μέχρι την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Σ' αυτό το διάστημα παύει πλέον να υφίσταται η ρητορεία των Νεότουρκων για ισονομία και ισοπολιτεία και οι Έλληνες θα πρέπει να εξοντωθούν. Κεντρικό ρόλο στο πρόγραμμα εξόντωσης αναλαμβάνει η παραστρατιωτική «Ειδική οργάνωση» (Teskilati Mahsusa).

Η δεύτερη περίοδος ξεκίνησε το 1915 και κρατά μέχρι το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Οι δικαιολογίες για συνεργασία των Ελλήνων και των Αρμενίων με τις δυνάμεις της Αντάντ και οι κινήσεις αυτοάμυνας των διωκόμενων νομιμοποιεί την κρατική βία και δίνει άλλοθι στους Νεότουρκους.

Οι διωγμοί εναντίον των Ελλήνων είχαν στόχο και τη λεηλασία των περιουσιών τους, είχε προηγηθεί ο «προσωρινός νόμος» (26 Σεπτεμβρίου 1915), ο οποίος περιελάμβανε διατάξεις για τη ρύθμιση χρεών και περιουσιών και τη δήμευσή της, έχοντας σαν αποτέλεσμα τον πλουτισμό των υπευθύνων της γενοκτονίας.

Η περίοδος 1919-1923 αποτελεί την τρίτη, τελευταία και πιο έντονη φάση γενοκτονίας, όταν η εδραίωση του Μουσταφά Κεμάλ συμπίπτει με την δημιουργία της Σοβιετικής Ένωσης και τη βοήθειά της προς το κεμαλικό κίνημα¹², με την ελληνική παρουσία στην περιοχή της Σμύρνης και τη Θράκη, καθώς και με την αλλαγή στην πολιτική των ευρωπαϊκών δυνάμεων.

¹⁰ Κούντερα Μ. *Το βιβλίο του γέλιου και της λήθης*. Αθήνα 1994.

¹¹ Hofmann T., (ed.) *Verfolgung, Vertreibung und Vernichtung der Christen im Osmanischen reich, 1912-1922*, Münster- Hamburg: Lit Verlag 2005.

¹² Σαρρής Ν. *Εξωτερική πολιτική και πολιτικές εξελίξεις στην πρώτη Τουρκική Δημοκρατία*

Σύμφωνα με τον Π. Ενεπεκίδη η φύση και η μέθοδος της γενοκτονίας των Ελλήνων από τους Νεότουρκους και τους Κεμαλικούς, ενώ έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τη γενοκτονία των Εβραίων, έχει δυο βασικές διαφορές: «Είναι μια γενοκτονία με τουρκική καταγωγή. Δεν έχει καμιά ιδεολογική ή κοσμοθεωρητική ή ψευδοεπιστημονική θεμελίωση περί *Herenmensel*, ή *Rasse*, περί γενετικής και ευγενικής και αρίας ή σημειτικής φυλής. Όποιος διάβασε το *Mein Kampf* του Hitler ή το *Blut und Boden* του αρχιφιλοσόφου του Rosenberg ε γνώριζε τι περίμενε τους Εβραίους αν οι Εθνικοσοσιαλιστές θα ήρχοντο στην εξουσία, όπως και ήρθαν. Όταν ο Goebbels κραύγαζε στην *Sperthalle* του Βερολίνου τη ρητορική φράση: *Ist der Jude auch ein Lebewesen* (μα είναι και ο Εβραίος ένα ένυλο ον;). Και απαντούσε μέσα στους καρχασμούς ενός παραληρούντος κοινού: *Jawohl!* είναι, και ο Εβραίος ένα ένυλο ον, όπως ο κοριός, γι' αυτό και πρέπει να καταστεί αβλαβής για το έθνος μας - γνώριζαν όλοι τι τους περίμενε τους Εβραίους της Γερμανίας, της Ευρώπης, όλου του κόσμου. Η γενοκτονία τουρκικής καταγωγής είναι βουβή, πονηρή, ανατολίτικη, δεν έχει θεωρητικά *background*, αλλά μάλλον πρακτικά, πλιατσικολογικά. Οι καλούμενες εκτοπίσεις, εξορίες των κατοίκων ολόκληρων χωριών οι εξοντωτικές εκείνες οδοιπορίες μέσα στο χιόνι των γυναικόπαιδων και των γερόντων - οι άνδρες βρίσκονται ήδη στα τάγματα εργασίας ή στον στρατό - δεν οδηγούν φυσικά σε κανένα *Ausschwitz*, με τους διαβολικά οργανωμένους μηχανισμούς της φυσικής εξόντωσης του ανθρώπου - όχι! ήταν όμως ένα *Ausschwitz* εν ροή, οι άνθρωποι πέθαναν καθ' οδόν, δεν περπατούσαν για να φτάσουν κάπου, όχι, περπατούσαν για να πεθάνουν από τις κακουχίες, την παγωνιά, την πείνα, τον εξευτελισμό του ανθρώπινου. Αυτό ήταν το διαβολικό σύστημα, πονηρά οργανωμένο. Δεν υπήρχε στο τέρμα κανένα *Ausschwitz* γιατί για τους περισσότερους δεν υπήρχε τέρμα. Το ταξίδι προς τον θάνατο ήταν ο θάνατος, όχι το τέρμα του ταξιδιού»¹³.

Ένα ειδικό σχέδιο εξόντωσης των Ελλήνων αφορούσε τις γυναίκες και τα παιδιά, εκτός δηλαδή από τη γενοκτονία υπήρξε μια «Γυναικοκτονία» και μία «Παιδοκτονία»¹⁴. Οι δολοφονίες, οι εκτοπισμοί και οι πορείες των γυναικών και παιδιών αποτελούσαν μια συστηματική πολιτική εξόντωσής τους. Η βίαιη αρπαγή γυναικών και ο εγκλεισμός τους σε οικίες Τούρκων, ο βίαιος εξισλαμισμός τους, οι βιασμοί και οι εγκυμοσύνες, η δολοφονία εγκύων γυναικών, η αρπαγή παιδιών και βρεφών και η μεταφορά τους σε τουρκικές οικογένειες, τεκμηριώνει το αδίκημα της γενοκτονίας εναντίον των Ελλήνων¹⁵.

Αθήνα: Γόρδιος 1992, σ. 234.

¹³ Ενεπεκίδης Π., «Αουσβιτς εν ροή η ποντιακή γενοκτονία», εφημ. *Καθημερινή*, Αθήνα (17.8.1997).

¹⁴ Χαραλαμπίδης, Μ., Το Ποντιακό ζήτημα στον ΟΗΕ, Αθήνα: Στράβωνας 2006, σ.45. Charalampidis M. The Pontian Question. Thessaloniki 2001.

¹⁵ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (CPPCG). General Assembly Resolution 260 a (III) of 9/12/1948. UNTS, No 1021, vol. 78, 1951, p.228.

Μία ακόμη μέθοδος εκδίωξης των Ελλήνων ήταν η εξόντωση της ηγεσίας τους, η οποία πραγματοποιήθηκε με τα «δικαστήρια ανεξαρτησίας», στην Αμάσεια. Οι θύτες ήξεραν ότι χωρίς ηγεσία δεν υπάρχει καθοδήγηση και πρόγραμμα για το μέλλον. Η διαδικασία η οποία ακολουθούνταν από τα μέλη των αποκαλούμενων «δικαστηρίων ανεξαρτησίας» του κεμαλικού καθεστώτος ήταν συνοπτική, αφού μετά την τυπική απολογία, ανακοίνωναν την απόφαση του «δικαστηρίου» που ήταν ο θάνατος δι' απαγχονισμού¹⁶.

Τον επίλογο της γενοκτονίας αποτελεί ο ξεριζωμός των επιζώντων. Με τη συνθήκη της ανταλλαγής των πληθυσμών¹⁷ έρχονται στην Ελλάδα και τα τελευταία υπολείμματα της γενοκτονίας¹⁸, ενώ πολλοί θα αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης στο εξωτερικό. Λίγο αργότερα αρκετοί θα ξαναγίνουν πρόσφυγες με τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, εκεί στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης θα ξαναβρούν τους συγγενείς τους και συμπολίτες τους και θα μάθουν για την τύχη των αγνοούμενων¹⁹.

Η εκρίζωση αυτή των Ελλήνων είναι από τα πρωτοφανή εγκλήματα στην ιστορία της ανθρωπότητας και μετά από χιλιάδες χρόνια αφήνοντας εστίες, εκκλησίες, τάφους προγόνων και κατέφυγαν πρόσφυγες και διωκόμενοι στην Ελλάδα²⁰.

3. Η τεκμηρίωση της Γενοκτονίας

---

¹⁶ Παυλίδης Ι. Σελίδες ιστορίας αίματος και θυσίας Πόντου και Μικράς Ασίας, Θεσσαλονίκη 1979, σ.186. Γαβριηλίδης Α. Σελίδες εκ της μαύρης εθνικής συμφοράς του Πόντου, Αθήνα 1924. Patriarchate Oecumenique, *The Black Book of the sufferings of the Greek people in Turkey from the armistice to the end of 1920*. Constantinople 1920.

¹⁷ Ladas S., *Exchange of minorities: Bulgaria, Greece and Turkey*. New York, 1932

¹⁸ Ενεπεκίδης, Π. Οι διωγμοί των Ελλήνων του Πόντου (1908-1918) βάσει των ανέκδοτων εγγράφων των κρατικών αρχείων της Αυστροουγγαρίας, Αθήναι 1962 και του ίδιου Γενοκτονία στον Εύξεινο Πόντο. Διπλωματικά έγγραφα από τη Βιέννη (1908-1918). Θεσσαλονίκη 1996 και Εφημερίδα Καθημερινή 17.8.1997. Βλ. επίσης Χαραλαμπίδης, Μ., Το Ποντιακό ζήτημα σήμερα, Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών 1990.

¹⁹ Charalambidis M. *Aspects of the new Eastern Question*. Athens: Gordios editions 1998.

²⁰ Το έργο της προσφυγικής αποκατάστασης ήταν τεράστιο γι' αυτό και οι ελληνικές κυβερνήσεις προσέφυγαν στη βοήθεια της διεθνούς κοινότητας (φιλανθρωπικές οργανώσεις, όπως η American Bible Society, η Save the Children Fund, η Near East και η All British Appeal) και προχώρησαν στη σύναψη δανείων με ξένες τράπεζες. Τη διαχείριση των χρημάτων καθώς και την πρόοδο του έργου της προσφυγικής αποκατάστασης, ανέλαβε μια διεθνής επιτροπή που συστάθηκε υπό την Κοινωνία των Εθνών, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), της οποίας πρώτος πρόεδρος της διετέλεσε ο Henry Morgenthau. Ενδεικτικά για το προσφυγικό ζήτημα βλ. τα έργα Αιγίδου, Δ. *Η Ελλάς χωρίς τους πρόσφυγες*. Αθήναι 1934. Λαμψίδης, Γ. *Οι πρόσφυγες του 1922*. Αθήνα 1982 και *Οι πρόσφυγες στην Ελλάδα. Πενήντα χρόνια προσφοράς που άλλαξε τον τόπο*. Αθήνα 1973. Λαυρεντίδης Ι. «Η εν Ελλάδι εγκατάσταση των εκ Πόντου Ελλήνων: Α' νομός Σερρών». *Αρχείον Πόντου* 29 (1968-1969), σ. 341-382 και *Πρόσφυγες εξ ανταλλαγής και ανταλλάξιμος περιουσία*. Αθήναι 1975. Πελαγίδης Σ. *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930)*. Θεσσαλονίκη 1997 και *Η αποκατάσταση των προσφύγων στη Δυτική Μακεδονία 1922-1930*. Θεσσαλονίκη 1997.

Η έννοια «γενοκτονία» εκφράζεται για πρώτη φορά το 1944 από τον Ραφαήλ Λέμκιν²¹ (Raphael Lemkin) καθηγητή του Πανεπιστημίου του Γέιλ και αναδείχθηκε λίγο πριν από τη Δίκη της Νυρεμβέργης²². Ο Λέμκιν για να στηρίξει τα επιχειρήματά του αναφέρθηκε και στις μαζικές σφαγές- εξόντωση των Ελλήνων και των Αρμενίων²³.

Η γενοκτονία αποτέλεσε και το κύριο κατηγορητήριο -όρο στη Δίκη της Νυρεμβέργης. Η πράξη της κατηγορίας κατά των εγκληματιών πολέμου ανέφερε ότι οι κατηγορούμενοι «...επιδόθηκαν στη σκόπιμη και συστηματική γενοκτονία, δηλαδή στην εξόντωση φυλετικών και εθνικών ομάδων μεταξύ του αμάχου πληθυσμού ορισμένων κατεχομένων περιοχών, προκειμένου να εξοντώσουν καθορισμένες φυλές ή τάξεις πληθυσμών και εθνικές, φυλετικές ή θρησκευτικές ομάδες»²⁴.

Μετά την απόφαση του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ασχολείται το 1946, με το ζήτημα της « πρόληψης και της καταστολής του εγκλήματος της γενοκτονίας» επιφορτίζοντας το Οικονομικό και το Κοινωνικό συμβούλιο, την επιτροπή ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁵, και μία επιτροπή από ειδικούς, στους οποίους ανήκε και ο Λέμκιν να αναλάβει την εκπόνηση μελετών εν όψει της προετοιμασίας ενός σχεδίου σύμβασης για τη γενοκτονία. Το σχέδιο σύμβασης ψηφίστηκε από τα μέλη του ΟΗΕ το 1948²⁶ ως Συνθήκη για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας, η οποία αποτελείται από 19 άρθρα. Στο προοίμιο της συνθήκης αναφέρεται ότι «αναγνωρίζοντας ότι σε όλες τις ιστορικές περιόδους η γενοκτονία έχει προκαλέσει μεγάλες ανθρωπιστικές απώλειες..», και «για την πρόληψη απαιτείται παγκόσμια συνεργασία..». Τα βασικά σημεία της συνθήκης για τη γενοκτονία έχουν ως εξής:

---

²¹ Lemkin R. Axis Rule in Europe. Laws of Occupation. Analysis of Government. Proposals for readers. Garnegie Endowment for International Peace. Division of International Law, Washington 1944. Lemkin R «Le genocide», Revue internationale de droit penal, 1946.

²² Στείνγκερ Ρ. Η δίκη της Νυρεμβέργης. Αθήνα: Ενωμένοι Εκδότες 1960.

²³ Genocide. The New York Times August 26, 1946. The Genocide under the Law of Nations. The New York Times January 5, 1947

²⁴ Βλ. Tribunal Militaire International de Nuremberg, Proces des grands criminels de guerr, Nuremberg, p.46. Επίσης Ginsburgs G. –Kudriavtsev V. (eds) *The Nuremberg Trials and international Law*. Dordrecht, Martunus Nijhoff editions, 1990.

²⁵ Η επιτροπή ανθρωπίνων δικαιωμάτων δημιουργήθηκε από το οικονομικό και κοινωνικό συμβούλιο το 1946. Διεξάγει μελέτες, ετοιμάζει συστάσεις και επεξεργάζεται προγράμματα διεθνών οργάνων που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αναλαμβάνει επίσης ειδικά καθήκοντα, τα οποία της εμπιστεύεται η γενική συνέλευση ή το οικονομικό και κοινωνικό συμβούλιο. Αποτελούμενη από τα κράτη-μέλη της, που εκλέγονται από το συμβούλιο για τρία χρόνια, η επιτροπή συγκαλεί ετήσιες συνόδους διάρκειας πέντε ως έξι εβδομάδων.

²⁶ Αρ. απόφασης 260/ 9-12-1948- III-A- τέθηκε σε ισχύ από την 12^η Ιανουαρίου 1951. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (CPPCG). General Assembly Resolution 260 a (III) of 9/12/1948. UNTS, No 1021, vol. 78, 1951. Αξίζει να αναφερθεί ότι πολλές χώρες που διέθεταν αποικίες δηλώσαν εγγράφως τις επιφυλάξεις τους, οι οποίες έγιναν μερικώς δεκτές, και απεδέχθησαν τα περί γενοκτονίας με επιφύλαξη.

«Τα συμβαλλόμενα μέρη επιβεβαιούν ότι η γενοκτονία, συντελουμένη είτε εν καιρώ ειρήνης είτε εν καιρώ πολέμου, τυγχάνει έγκλημα διεθνούς δικαίου και αναλαμβάνουν την υποχρέωσιν να προλαμβάνουν και να τιμωρούν τούτο».
(Άρθρο 1) «Γενοκτονία σημαίνει οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις οι οποίες διαπράττονται με την πρόθεση καταστροφής, εν όλω ή εν μέρει, μίας εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας ως τέτοιας α) ανθρωποκτονία μελών της ομάδας, β) πρόκληση βαρείας σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της ομάδας γ) με πρόθεση επιβολή επί της ομάδας συνθηκών ζωής υπολογισμένων να επιφέρουν τη φυσική καταστροφή της εν όλω ή εν μέρει, δ) επιβολή μέτρων που σκοπεύουν στην παρεμπόδιση των γεννήσεων εντός της ομάδας ε) δια της βίας μεταφορά παιδιών της ομάδας σε άλλη ομάδα».
(Άρθρο 2). Επίσης σε επόμενα άρθρα της Συνθήκης αναφέρονται τα εξής: «Οι παρακάτω αξιόποινες πράξεις τιμωρούνται»: α) γενοκτονία, β) συνωμοσία προς διάπραξη γενοκτονίας, γ) άμεσα ή έμμεσα η υποκίνηση διάπραξης γενοκτονίας, δ) απόπειρα διάπραξης γενοκτονίας, ε) συμμετοχή σε γενοκτονία».(Άρθρο 3). «Τιμωρούνται τα άτομα που συνωμοτούν και πράττουν τα προαναφερόμενα στο άρθρο 3, ανεξαιρέτως αν έδρασαν με συνταγματικότητα, με δημόσια εντολή ή ατομικά». (Άρθρο 4). «Τα άτομα που διέπραξαν γενοκτονία ή μια οποιαδήποτε από τις άλλες πράξεις που απαριθμούνται στο άρθρο 3, θα τιμωρούνται ανεξάρτητα αν είναι μέλη κυβέρνησης, κρατικοί λειτουργοί ή ιδιώτες». (Άρθρο 5). «Τα άτομα που ευθύνονται για πράξη γενοκτονίας ή άλλη πράξη όπως αναφέρεται στο 3^ο άρθρο, πρέπει να δικαστούν στη χώρα που έχει διαπραχθεί το αδίκημα ή σε κάποιο διεθνές ποινικό Δικαστήριο που θα γίνει αποδεκτό από τους συμβαλλόμενους.....». (Άρθρο 6)²⁷.

Η γενοκτονία σύμφωνα με τη Συνθήκη, αφορά ένα συντονισμένο σχέδιο που τείνει να καταστρέψει τα θεμέλια της ζωής των εθνικών ομάδων, με στόχο να εξοντωθούν²⁸. Οι τέσσερις συμβάσεις της Γενεύης (1949) και τα δύο πρόσθετα πρωτόκολλα (1977) σχετικά με την προστασία των πολιτών σε περίοδο πολέμου, αφορούν την τιμωρία κάθε ατόμου που κατηγορείται για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας²⁹.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, σημαδεύεται από την επανεμφάνιση της γενοκτονίας³⁰, και ως εκ τούτου δόθηκε βαρύτητα στην πρόληψη της

²⁷ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (CPPCG).

²⁸ Lemkin R «Le genocide», ο.π. σ. 372. Couper L. *Genocide*, London, Penguin 1981. Fein H. *Accounting the genocide*, New York 1979. Γενικά για το έγκλημα της γενοκτονίας βλ. Galanou H-T. *The crime of Genocide and its criminological and victimological perspectives*. Athens: Eunomia Verlag 2000.

²⁹ UNTS, 75, 1949, σ. 387

³⁰ Τις τελευταίες δεκαετίες, καταγγελίες για γενοκτονία έχουν γίνει σε διάφορες περιπτώσεις είτε εμφυλίων είτε διακρατικών συγκρούσεων σε χώρες της Αφρικής (π.χ. Ρουάντα), καθώς τα κρατικά μορφώματα που προέκυψαν μεταπολεμικά, με το τέλος της αποικιοκρατίας, περιλάμβαναν συχνά λαούς με εντελώς διαφορετική φυλετική σύσταση και η ανάδειξη στην εξουσία της μίας ή της άλλης φυλής συνεπαγόταν σφοδρές συγκρούσεις για την κυριαρχία. Τέλος, άλλες καταγγελίες, υφίστανται στις περιπτώσεις των Παλαιστινίων, των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου, των Κούρδων της Τουρκίας ή των Τσετσένων της Ρωσίας.

γενοκτονίας και όχι μόνο στην καταδίκη της, η οποία έχει εκ των υστέρων, σημασία μόνο ηθικό αφού έχουν συντελεστεί τα αδικήματα και έχουν υπάρξει θύματα³¹. Ακόμη τέθηκε το ζήτημα της δίωξης της εθνοτικής ομάδας, με κύριες αναφορές στις χώρες της Βαλτικής στην σοβιετική περίοδο και στην Ουκρανία³². Επίσης τέθηκε εκ νέου το ζήτημα των ξεχασμένων γενοκτονιών όπως ήταν των Αρμενίων³³ και των Ελλήνων. Όμως η γενική διαπίστωση είναι παρόλο που η γενοκτονία, είναι σοβαρό αδίκημα, τα διεθνή όργανα και κείμενα, σε όλες τις περιπτώσεις υπήρξαν ανενεργά³⁴. Επίσης πολλές φορές συμφέροντα και κρατικές προτεραιότητες δεν αφήνουν να αναδειχθεί η αλήθεια και να υπάρξει τιμωρία των ενόχων³⁵. Για παράδειγμα μπορούν να αναφερθούν οι παρεμβάσεις των Αρμενίων στον ΟΗΕ για την γενοκτονία³⁶ υπήρξε κρατική τουρκική αντίδραση όπως και στις παρεμβάσεις της μη κυβερνητικής οργάνωσης³⁷ Διεθνής Ένωσης για τα Δικαιώματα για την Απελευθέρωση των Λαών (2002)³⁸.

Επίσης με τον πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία αναδείχθηκε το ζήτημα της «εθνοκάθαρσης», την απομόνωση δηλαδή καθορισμένης περιοχής από εθνική ή εθνοτική ομάδα χωρίς να αφεθούν ίχνη. Από την πλευρά του ο ΟΗΕ

---

³¹ Totten S. Charny I, Parsons W. *Century of Genocide*. Eyewitness accounts and critical views. New York. 1997.

³² Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης η Ουκρανία έθεσε θέμα αναγνώρισης για τον Μεγάλο Λιμό («Γολοντομόρ») της Ουκρανίας τα έτη 1932 - 1933 ως γενοκτονία, η οποία είχε ονομαστεί από τη Σοβιετική Ένωση ως «Αγροτική Μεταρρύθμιση». Το Κομμουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης με το πρόσχημα της κολεκτιβοποίησης, διέταξε να κατασχεθούν πρώτα όλα τα σιτηρά προϊόντα από τους αγρούς και τις αποθήκες και στη συνέχεια όλα τα μη σιτηρά προϊόντα και τα ζώα, ενώ απαγορεύτηκε η μετακίνηση του αγροτικού πληθυσμού στις πόλεις. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν ο θάνατος από ασιτία επτά έως δώδεκα εκατομμύρια άνθρωποι σε διάρκεια 500ων ημερών, δηλαδή 17 θάνατοι το λεπτό, 1.000 την ώρα και 25.000 την ημέρα. Στις 28 Νοεμβρίου 2006 το ουκρανικό κοινοβούλιο ψηφίζει νόμο (№ 376-V) με τον οποίο ο Μεγάλος Λοιμός αναγνωρίζεται ως γενοκτονία, ορίζεται η 25η Νοεμβρίου ημέρα μνήμης για τα θύματα, ενώ απαγορεύεται η άρνησή της. Το Γολοντομόρ έχει καταγγελλθεί από τα κοινοβούλια της πλειοψηφίας των κρατών, μεταξύ των οποίων όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Αυστραλία κ.α..

³³ Kuper L. *Genocide: Its political use in the twentieth century*. Connecticut: New Haven 1981, σ.219.

³⁴ Horowitz I., *Taking lives: Genocide and State power*, New Brunswick, NJ Transaction Books 1980, p.39. Ternon Y. *L'Etat criminel. Les génocides au XXe siècle*. Paris Le Seuil, 1995, σ.34.

³⁵ Νταντριάν Β. οπ. π. σ.61.

³⁶ Attarian V. *Η γενοκτονία των Αρμενίων στον ΟΗΕ*, Αθήνα: Γόρδιος 2001. Επίσης βλ. Διαρκές Δικαστήριο των Λαών. *Το έγκλημα της σιωπής. Η γενοκτονία των Αρμενίων*. Αθήνα: Ηρόδοτος 1988. και τα έργα του Hovanissian *The Armenian Holocaust: A bibliography relating to the Deportations, Massacres and dispersion of the Armenian people, 1915-1923*. Cambridge Mass: Armenian Heritage Press 1978. *The Armenian Genocide in perspective*. New Brunswick, N.J: Transaction books 1986. *The Armenian genocide: History, Politics, Ethics*. New York: St. Martin's Press 1992.

³⁷ Chiang H. *Non Governmental organizations at the United Nations, Identity, Role and Function*, New York, Praeger editions 1981.

³⁸ Χαραλαμπίδης Μ. «Το Ποντιακό ζήτημα σήμερα – το Ποντιακό ζήτημα στον ΟΗΕ». Αθήνα: Στράβων Αθήνα 2006, σ.127.

αποδέχθηκε την εθνοκάθαρση ως σχέδιο γενοκτονίας³⁹. Μία πολύ σημαντική εξέλιξη στο ζήτημα της γενοκτονίας αποτελεί η προβολή των θέσεων του Τ. Στάντιον (G. H Stantion) καθηγητή στο πανεπιστήμιο Γέιλ για τα στάδια-φάσεις του μαζικού εγκλήματος⁴⁰, τις οποίες παρουσίασε ως εξής: 1.Ομαδοποίηση. 2. Στιγματισμός ή Συμβολισμός 3. Απανθρωποποίηση ή Θηριοποίηση. 4. Οργάνωση. 5. Πόλωση. 6.Προετοιμασία 7. Εξολόθρευση. 8. Απόσπηση ευθυνών ή άρνηση ενοχής.

4. Η θέση της Τουρκίας

Σε ότι αφορά την Τουρκία είναι γεγονός ότι συγκεκριμένοι μηχανισμοί και οι υποστηρικτές τους σε όλον τον κόσμο εφευρίσκουν διάφορα σενάρια προκειμένου να δικαιολογήσουν τις εκτοπίσεις και τις μαζικές δολοφονίες ενάντια στους Έλληνες⁴¹.

Επίσης προβάλλεται η ασυνέχεια μεταξύ Νεότουρκων και κεμαλικών, και τονίζεται ότι το σημερινό τουρκικό κράτος δεν έχει καμία σχέση με το οθωμανικό κράτος, ένα επιχείρημα όμως που είναι μετέωρο και αποτελεί ένα τεράστιο ψεύδος.

Σε ουσιαστικό επίπεδο, οι διωγμοί που ξεκίνησαν από τους Νεότουρκους συνεχίστηκαν από τους κεμαλικούς. Οι διωγμοί εναντίον των Ελλήνων, οι οποίοι καταγράφηκαν από συμμάχους των κεμαλικών⁴² και αναφέρονται και από Τούρκους συγγραφείς⁴³ προκαλώντας αντιδράσεις αγανάκτησης ακόμα και στους κόλπους της Εθνοσυνέλευσης⁴⁴, εντάσσονταν στη συνέχεια μεταξύ Νεότουρκων και Κεμαλικών. Ο Έρικ Τσούρχερ (Eric Zurcher) τονίζει ότι ο Μουσταφά Κεμάλ υπήρξε πιθανότατα ένα από τα έμπιστα μέλη της Επιτροπής, αν και ποτέ δεν κατέλαβε εξέχουσα θέση, γεγονός άλλωστε το οποίο

---

³⁹ Τα μέτρα εθνοκάθαρσης είναι τα εξής: 1.Διοικητικά και γραφειοκρατικά (επεμβάσεις στις νόμιμες αιρετές αρχές, απομάκρυνση από τους δημόσιους οργανισμούς τα μέλη της παθούσας ομάδας, διακρίσεις στην διανομή ανθρωπιστικών αγαθών και δικαιωμάτων). 2.Άλλα μη βίαια μέτρα (καθοδηγούμενες αρνητικές αναφορές στα μέσα ενημέρωσης, δημόσια αναφορά σε πολίτες με την εθνική/εθνοτική τους ιδιότητα, ανώνυμες απειλές κατά της ζωής των μελών της παθούσας ομάδας). 3. Μέτρα τρομοκρατίας (μεθοδευμένες μεμονωμένες πράξεις, βιασμοί ληστείες, μαζικές μετακινήσεις των μελών της παθούσας ομάδας, που εκτελούνται από τα Σώματα Ασφαλείας και μένουν ατιμώρητες ή τιμωρούνται με συμβολικές ποινές). 4. Στρατιωτικά μέτρα (δολοφονίες των ηγετών της παθούσας ομάδας, πολιτικοί, αιρετοί, υπάλληλοι, δημοσιογράφοι, εκπαιδευτικοί, αρπαγή ομήρων και χρησιμοποίησή τους ως ανθρώπινες ασπίδες). Γενική Συνέλευση ΟΗΕ (47/121- 18/12/1992, παρ.9). Βλ. Κυρατζόπουλος Β. *Η άγραφη γενοκτονία*, Αθήνα: Τσουκάτου 2006, σ.34.

⁴⁰ Stantion G.H, *The eight stages of genocide*, University of Yale 1998.

⁴¹ Βλ σχετικά Vryonis S. *The Turkish state and history. Clio meets the Grey wolf*. Thessaloniki: Institute for Balkan studies 1991.

⁴² Βλ. τις αναμνήσεις του Ουκρανού αξιωματικού Φρούντζε. *Frunze ' nin Turkiye Anilari* (Η παρουσία του Φρούντζε στην Τουρκία). Istanbul: Cem 1978. Επίσης βλ. Φωτιάδης Κ. Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου. Θεσσαλονίκη 2004.

⁴³ Bozarslan H. *Historie de la Turquie Contemporaine*. Paris : Editions la Decouverte 2004.

⁴⁴ Ataturk M. K. *Meclis' in Gizli oturumlarinda konusmalar*. (Οι συζητήσεις στη μυστική συνεδρίαση του συμβούλιου) Istanbul: Cagdas 1977, p. 249-262.

παραδέχτηκε το 1923, λέγοντας ότι «όλοι υπήρξαμε μέλη της Ένωσης και Προόδου»⁴⁵.

Η Τουρκία αφιερώνει ένα διαρκώς αυξανόμενο προϋπολογισμό σε προγράμματα που αποσκοπούν να δώσουν μια άσπιλη εικόνα για το παρελθόν της και να της εξασφαλίσουν καλές σχέσεις. Αυτά τα μέσα που αναπτύσσει για τη διάγνωση της ιστορικής αλήθειας και για την εξυπηρέτηση της παραπληροφόρησης, η Τουρκία μπορεί σίγουρα να τα εντείνει στο μέλλον: στο εσωτερικό να συσπειρώσει το εθνικό συναίσθημα γύρω από γεγονότα, όπως τα μνημόσυνα των θυμάτων της Τουρκίας κατά την περίοδο 1915-1918, ή ημέρες μνήμης και τιμής ορισμένων υπευθύνων της γενοκτονίας (μεταξύ των οποίων οι Μουσταφά Κεμάλ, και οι ηγέτες των Νεότουρκων, ο Ταλαάτ⁴⁶, Τζεμάλ και ο Ενβέρ, ο Τοπάλ Οσμάν), καθώς και με τη δημιουργία «ινστιτούτων» και άλλων «κέντρων τουρκικών μελετών».

Έχει ενδιαφέρον η θέση του Τούρκου υπουργού άμυνας, Βετσντί Γκιονούλ (Vestdi Gonul) ο οποίος κατά τη διάρκεια ομιλίας του για την επέτειο του θανάτου του Μουσταφά Κεμάλ, αναφέρθηκε στο ζήτημα της εθνοκάθαρσης των Ελλήνων και των Αρμενίων ως εξής: «Μήπως, αν σήμερα στο Αιγαίο συνέχιζαν να ζουν οι Ρωμιοί και σε άλλες περιοχές της Τουρκίας οι Αρμένιοι, η Τουρκία θα μπορούσε να είναι το έθνος-κράτος που είναι σήμερα; Δεν έχω τις λέξεις για να σας εξηγήσω το πόσο σημαντική υπήρξε η ανταλλαγή των πληθυσμών, όμως, εάν δείτε προσεκτικά τις παλιές ισορροπίες, θα αντιληφθείτε τη σημασία της. Πέρασαμε μέσα από τη διαδικασία της δημιουργίας του έθνους μας και αυτό είχε τις επιπτώσεις του. Ακόμα και ο αγώνας που δίνουμε σήμερα στη Νοτιοανατολική Τουρκία είναι μέρος αυτής της διαδικασίας και δεν μπορούμε να απαλείψουμε τη συμβολή στη διαδικασία οικοδόμησης του έθνους όλων εκείνων που θεωρούν τους εαυτούς τους θύματα, κυρίως εκείνων που επλήγησαν από τους αναγκαστικούς εκτοπισμούς των πληθυσμών. Όμως, εκείνες οι αρχές που υιοθετήθηκαν τότε, ήταν πολύ σημαντικές την περίοδο ίδρυσης της Δημοκρατίας, για να μπορέσει να γίνει η Τουρκία μια χώρα που κατοικείται από σύγχρονους, πολιτισμένους και φωτισμένους ανθρώπους»⁴⁷.

---

⁴⁵ Zurcher E. *The Unioist factor. The role of the Committee Union and Progress in the Turkish National Movement (1905-1926)*. Laiden: Brill 1983.

⁴⁶ Είναι γεγονός ότι η Τουρκία μετέρχεται πολλές μεθόδους προκειμένου να αρνείται τη γενοκτονία που διέπραξε οργανώνοντας επιτροπές και ενώσεις που δραστηριοποιούνται προς αυτήν την κατεύθυνση, όπως για παράδειγμα η κατά δήλωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης «ξενοφοβική και ρατσιστική «επιτροπή Ταλαάτ πασά», η οποία διοικείται από οργανώσεις της άκρας δεξιάς, και κατηγορείται για σοβαρές παραβιάσεις των ευρωπαϊκών αρχών, και τις διαδηλώσεις άρνησης στη Λυών και το Βερολίνο που οργανώθηκαν από τις ίδιες οργανώσεις». Η Ευρωπαϊκή Ένωση κάλεσε την Τουρκία να καταργήσει την εν λόγω επιτροπή και να παύσει τις δραστηριότητές της. European Parliament, Texts Adopted at the sitting of Wednesday 27 September 2006 Provisional Edition. Turkey's progress towards accession, p.12.

⁴⁷ Εφημερίδα Ζαμάν 10/11/2008.

Είναι ξεκάθαρο πλέον ότι η Τουρκία εκτός από την άρνηση τέλεσης του εγκλήματος⁴⁸, έχει επιδοθεί σε συστηματική προσπάθεια για να εξηγηθεί, να δικαιολογηθεί και να στοιχειοθετηθεί το μαζικό έγκλημα, που κατέληξε στην ολοκληρωτική εκδίωξη των Ελλήνων. Μάλιστα οι τουρκοί κύκλοι δεν αποδίδουν το μαζικό έγκλημα σε οργανωμένο σχέδιο αλλά σε περιστασιακές ταραχές και «εκρήξεις βίας» των μουσουλμάνων που προκλήθηκαν από τη στάση των Ελλήνων. Επίσης κεντρική θέση στις τουρκικές πολιτικές σχετικά με τη γενοκτονία κρατούν οι προσπάθειες για την ιστορική αθώωση των Νεότουρκων, οι οποίοι ξεκίνησαν την εκδίωξη και εξόντωση των Ελλήνων, των Αρμενίων, και Ασσυρίων από το οθωμανικό κράτος. Επίσης οι τουρκικές αρχές έφτασαν να απαγορέψουν το γνωστό βιβλίο του Αντουάν ντε Σαιντ Εξυπερύ (Antoine de Saint Exupery) «Ο Μικρός Πρίγκιπας» επειδή αναφέρεται στον «τούρκο δικτάτορα που υποχρέωσε τους υπηκόους του, επί ποινή θανάτου, να ντύνονται ευρωπαϊκά»⁴⁹.

Ωστόσο η νέα πραγματικότητα δεν μπορεί να εμποδιστεί. Αυτό γίνεται αντιληπτό και στην Τουρκία όπου έχει ξεκινήσει μία μεγάλη προσπάθεια ανάδειξης των γενοκτονιών και των διώξεων που έχουν υποστεί οι μη μουσουλμανικές μειονότητες⁵⁰.

---

⁴⁸ Νταντριάν Β. Η ιστορία της Αρμενικής Γενοκτονίας. Αθήνα : Στοχαστής 1991, σ. 240. Επίσης βλ. Αγαπατιάν Ο.- Σ. Αρμενία. Αναδρομή στην ιστορία του αρμενικού έθνους. Αθήνα: Στοχαστής 2004, σ.79-80

⁴⁹ Αντουάν ντε Σαιντ Εξυπερύ. Ο Μικρός Πρίγκιπας. Αθήνα: Γνώση χ.χ. σ. 19.

⁵⁰ Το Δεκέμβριο του 2008, Τούρκοι ακαδημαϊκοί και διανοούμενοι ξεκίνησαν εκστρατεία συγκέντρωσης υπογραφών- μέχρι το τέλος του έτους είχαν υπογράψει 4000 Τούρκοι πολίτες - για ένα κείμενο με το οποίο οι τούρκοι πολίτες θα ζητούν συγγνώμη από τους Αρμένιους για τα γεγονότα του 1915. Την πρωτοβουλία πήραν οι καθηγητές πανεπιστημίου Αχμέτ Ινσέλ, Τζενγκίζ Ακτάν και Μπασκίν Οράν (Ahmet Insel, Cengiz Aktan, Baskin Oran). Σύμφωνα με την εφημερίδα Βατάν, στο εν λόγω κείμενο αναφέρεται μεταξύ άλλων το εξής: «*Η συνείδησή μου δεν δέχεται την απάθεια και την άρνηση, απέναντι στη Μεγάλη Καταστροφή που αντιμετώπισαν οι Οθωμανοί Αρμένιοι το 1915. Αρνούμαι την αδικία αυτή, προσωπικά συμμερίζομαι τον πόνο και τα αισθήματα των Αρμενίων αδελφών μου και τους ζητώ συγγνώμη*». Ειδικότερα, ο καθηγητής Τζενγκίζ Ακτάρ, σημείωσε τα εξής: «*Αυτά που αντιμετώπισαν οι Αρμένιοι, είναι γεγονότα που δεν είναι και τόσο γνωστά και έχουν διαγραφεί από τη μνήμη στην Τουρκία. Οι Τούρκοι, τα έχουν ακούσει από τους μεγαλύτερούς τους. Δυστυχώς όμως, το όλο θέμα δεν πήρε ποτέ μορφή αντικειμενικής ιστορικής περιγραφής. Για το λόγο αυτό, πολλοί καλοπροαίρετοι άνθρωποι στην Τουρκία, νομίζουν πως δεν έχουν πάθει τίποτα οι Αρμένιοι. Επιπρόσθετα, η επίσημη ιστορία, εδώ και χρόνια αναφέρει ότι πρόκειται για δευτερεύοντα γεγονότα που έχουν μάλιστα τη μορφή αμοιβαίων σφαγών που σημειώθηκαν κάτω από τις συνθήκες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η πραγματικότητα όμως δυστυχώς είναι πολύ διαφορετική. Ίσως υπάρχει μία πραγματικότητα κι αυτή είναι το γεγονός ότι τελικά, στην Ανατολή δεν υπάρχουν πια Αρμένιοι, αλλά τα υπόλοιπα στοιχεία, οι Τούρκοι και οι Κούρδοι, εξακολουθούν να υπάρχουν. Το υποκείμενο της εκστρατείας αυτής, είναι τα άτομα. Είναι η φωνή της συνείδησης των ατόμων*». (Εφημερίδα Βατάν 2/12/2008). Μετά από δύο ημέρες οι Τούρκοι στρατηγοί παρενέβησαν στη διογκούμενη διαμάχη σχετικά με την πρωτοβουλία ακαδημαϊκών και διανοουμένων να ζητήσουν συγγνώμη από τους Αρμένιους για τα γεγονότα του 1915. «Πιστεύουμε ακράδαντα ότι αυτό που γίνεται δεν είναι σωστό. Το να ζητήσουμε συγγνώμη είναι λάθος και μπορεί να έχει βλαβερές συνέπειες» δήλωσε σε συνέντευξη Τύπου ο ταξίαρχος Μετίν Γκουράκ (Metin Gourak), εκπρόσωπος του τουρκικού Γενικού Επιτελείου. Από την πλευρά του ο Τούρκος πρωθυπουργός Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν (Reccep Tagir Erdogan) επέκρινε δημόσια τη συγγνώμη που ζητούν ακαδημαϊκοί και διανοούμενοι για τις σφαγές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Η Τουρκία δεν μπορεί να συνεχίσει αρνούμενη την ευθύνη της για τη γενοκτονία.

5. Η Γενοκτονία στο διεθνές περιβάλλον

Όταν ολοκληρωνόταν η γενοκτονία των Αρμενίων⁵¹ άρχιζε η διαδικασία εξολόθρευσης των Ελλήνων με τα ίδια μέσα: Μαζική βία, συλλήψεις γυναικών και παιδιών, βίαιοι εξισλαμισμοί, πορείες θανάτου, μαζικές δολοφονίες, διώξεις, εκτοπίσεις, εγκλήματα που επιβεβαιώνονται και από μαρτυρίες πολλών ξένων⁵² ακόμη και συμμάχων των Νεότουρκων και του Μουσταφά Κεμάλ⁵³.

Σχεδόν 1.000.000 Έλληνες από ένα πληθυσμό πάνω από 2.500.000 εξαφανίστηκαν, εξόντωση η οποία αποτελεί γενοκτονία, στον τύπο της σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης του ΟΗΕ για την πρόληψη και την καταστολή της γενοκτονίας, παράγραφοι α, β, γ, δ και ε) και στην ουσία της έννοιας της γενοκτονίας.

Στρατιωτικά και παραστρατιωτικά σώματα –«η Ειδική Οργάνωση» - ανέλαβαν το σχέδιο εκκαθάρισης. Μάλιστα η «Ειδική Οργάνωση», που ιδρύθηκε μέσα στο Υπουργείο Πολέμου, διενέργησε τις διαδικασίες, οι οποίες θα περιελάμβαναν τις ενέργειες που η κυβέρνηση και οι υπηρεσίες της δεν μπορούσαν να εκτελέσουν. Το πρόγραμμα εξόντωσης των Ελλήνων⁵⁴ των

«Δεν αποδέχομαι την εκστρατεία την οποία ξεκίνησαν και δεν την υποστηρίζω» δήλωσε ο Ερντογάν σε δημοσιογράφους. «Δεν θα έχει όφελος άλλο από το να προκαλέσει αναταραχή, να διαταράξει την ειρήνη και να ακυρώσει τα βήματα που έχουμε κάνει» είπε ο Τούρκος πρωθυπουργός. Λίγο αργότερα όμως (Μάιος 2009) θα αναφερθεί στα λάθη που έγιναν που είχαν σαν αποτέλεσμα να εξαφανισθούν οι χριστιανοί από το τουρκικό κράτος. Επίσης έντονη ήταν η αντίδραση και του αντιπροέδρου του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης, Ονούρ Οϊμέν (Onur Oimen). «Δεν υπάρχει καμία κατάσταση, για την οποία να απαιτείται να ζητήσει συγγνώμη η Τουρκία, αντίθετα οι Αρμένιοι πρέπει να ζητήσουν συγγνώμη» δήλωσε. Εφημερίδα Τα Νέα 4/12/2008. Επίσης βλ. τις εκδόσεις του οίκου Μπελγκε (belge) του Ρ. Ζαράκολου (R. Zarakolou), τις εκδόσεις για τους διωγμούς του 1955, καθώς και τη σχετική κινηματογραφική ταινία ο «Φθινοπωρινός πόνος» («Guz Sancisi»), η ταινία της Τομρίς Γκιριτλιόγλου (Tomris Giritlioglu), που μετέφερε στον κινηματογράφο την ιστορία αγάπης ενός Τούρκου μεγαλοαστού και μιας Ρωμιάς ιερόδουλης, με φόντο τα Σεπτεμβριανά το 1955 στην Κωνσταντινούπολη. Μόνο στην πρώτη εβδομάδα της προβολής του, το Φεβρουάριο του 2008 σε 92 κινηματογραφικές αίθουσες της Τουρκίας, ο «Φθινοπωρινός πόνος» έκοψε περισσότερα από 300.000 εισιτήρια, φέροντας στο φως ένα σκοτεινό κομμάτι της τουρκικής ιστορίας. Το θέμα της ταινίας αντλήθηκε από το ομώνυμο βιβλίο του Γιλμάζ Καρακογιουνλού (Gilmaz Karakoyunlu), συγγραφέα και βουλευτή του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας και από τους ειδικούς αξιολογήθηκε ως «ειλκρινής συγγνώμη» για όσα συνέβησαν τότε. Το βιβλίο του Καρακογιουνλού κυκλοφόρησε στην Ελλάδα το 1998 από τις εκδόσεις «Τσουκάτου», με μετάφραση της Λιάνας Μυστακίδου. Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων 17/2/2009.

⁵¹ Lepsius, J. *Archives du genocide des Armeniens*. Paris: Fayard 1986.

⁵² Βλ. τους τόμους 12, 13, 14 του Φωτιάδη Κ. Η γενοκτονία... οπ.. Επίσης άρθρα στην εφημερίδα NEW YORK TIMES (New York, U.S.A.).

⁵³ Βλ. τις απόψεις του σοβιετικού απεσταλμένου στην κεμαλική Τουρκία. *Frunze ' nin Turkiye Anilari* (Η παρουσία του Φρούνζε στην Τουρκία). Istanbul: Cem 1978.

⁵⁴ Μία σημαντική μορφή που συντέλεσε στη σωτηρία των Μικρασιατών και στη συνέχεια με τα βιβλία του στην τεκμηρίωση της γενοκτονίας των Ελλήνων ήταν ο πρόξενος των ΗΠΑ στη

Αρμενίων, των Ασσυρίων ολοκληρώθηκε από τον Μουσταφά Κεμάλ (1919 – 1923).

Ο ΗΠΑ Χένρυ Μοργκεντάου επέστησε την προσοχή στο γεγονός ότι οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των αρμενικών σφαγών ήταν παρόμοιες με εκείνες που χρησιμοποιήθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου και εναντίον των Ελλήνων. *«Οι Τούρκοι υιοθέτησαν τις [ίδιες] μεθόδους ενάντια στους Έλληνες που είχαν χρησιμοποιήσει ενάντια στις Αρμενίους. Τους πήραν στον οθωμανικό στρατό, και [έπειτα] τους μετέφεραν σε χιλιάδες τάγματα εργασίας... αυτοί οι Έλληνες στρατιώτες πέθαναν από το κρύο, την πείνα και άλλες στερήσεις, ακριβώς όπως οι Αρμένιοι... οι Έλληνες μαζεύτηκαν παντού στις ομάδες. Κατόπιν, κάτω από την υποσχεθείσα προστασία των τούρκων χωροφυλάκων, μεταφέρθηκαν στις εσωτερικές περιοχές [της Ανατολίας]»*.⁵⁵

Η μαρτυρία του Μοργκεντάου αναφορικά με το θέμα της πρόθεσης της γενοκτονίας, συνεχίζεται ως εξής: *«Όταν οι τουρκικές αρχές έδωσαν διαταγή να εφαρμοστεί το μέτρο των εκτοπίσεων δεν έκαναν τίποτε άλλο από το να απαγγείλουν την καταδίκη σε θάνατο ενός ολόκληρου λαού. Οι Τούρκοι ιθύνοντες είχαν πλήρη συνείδηση αυτού του γεγονότος και δεν προσπαθούσαν καθόλου να το αποκρύψουν στις συνομιλίες τους μαζί μου.»*⁵⁶

Ο Ταλαάτ πασά σημείωνε σχετικά: *«Είναι επείγον για πολιτικούς λόγους οι Έλληνες κάτοικοι των ακτών της Μικράς Ασίας να αναγκαστούν να εκκενώσουν τα χωριά τους για να εγκατασταθούν στα βιλαέτια του Ερζερούμ και της Χαλδίας. Εάν αρνηθούν να εγκατασταθούν στα καθορισθέντα μέρη παρακαλώ να δώσετε προφορικές οδηγίες στους αδελφούς μουσουλμάνους, με σκοπό να αναγκάσουν τους Έλληνες με κάθε είδους πράξεις να εκπατρισθούν με τη θέλησή τους. Μην*

Σμύρνη Τζωρτζ Χόρτον. Η μαρτυρία του Χόρτον, μέσα από τα βιβλία του *«Αναφορικά με την Τουρκία»*, και *«Η κατάρα η Μικράς Ασίας»*, μαζί με αυτά του πρέσβη των ΗΠΑ στην Τουρκία Χένρυ Μοργκεντάου αναφορικά με το θέμα της πρόθεσης τέλεσης της γενοκτονίας, *«...οι τουρκικές αρχές έδωσαν διαταγή να εφαρμοστεί το μέτρο των εκτοπίσεων...»* («Τα μυστικά του Βοσπόρου»), αποτελούν τεκμήρια διάπραξης του μαζικού εγκλήματος. Παράλληλα τα ολοένα και περισσότερα τεκμήρια της ιστορίας του Ελληνισμού της καθ' υμάς Ανατολής, δίνουν τη δυνατότητα να γνωρίσουμε και άλλους Φιλέλληνες που έμειναν στο περιθώριο της ιστορίας παρότι με μία συμβολική αλλά και ουσιαστική προσφορά τους, διέσωσαν του συμπατριώτες μας 86 χρόνια πριν στη Σμύρνη. Η μεγαλειώδη προσπάθεια ενός Ιαπωνικού πλοίου, που όταν βρέθηκε στη Σμύρνη για να φορτώσει εμπορεύματα, ο πλοίαρχός του προτίμησε να τα ρίξει στη θάλασσα και να παραλάβει συμπατριώτες μας προκειμένου να τους σώσει από τους διώκτες τους. Οι προσπάθειες αυτές που συνετέλεσαν ώστε να μη αφανισθούν περισσότεροι Έλληνες αποτελούν μαρτυρίες ανθρώπινης ψυχής και μεγαλείου, αλλά και παραδείγματα για πολλούς Φιλέλληνες που συνεχίζουν τη μεγάλη αυτή παράδοση σε όλο το κόσμο, συμβάλλοντας στην προώθηση και την αναγνώριση της γενοκτονίας. Είναι αυτοί που έχοντας τέτοια πρότυπα έχουν αναγνωρίσει τη γενοκτονία στις ΗΠΑ και προωθούν ανάλογες αναγνωρίσεις και αλλού.

⁵⁵ Morgenthau H. *The murder of a nation*. New York: Armenian General Benevolent Union of America 1974, p. 212.

⁵⁶ Μοργκεντάου Η. *Τα μυστικά του Βοσπόρου* Αθήνα 1989. Χόρτον Γ. *Αναφορικά με την Τουρκία*, Αθήνα 1992 και ίδιου *Η Μάστιγα της Ασίας*, Αθήνα 1993, σ. 308-309.

ξεχάσετε σ' αυτήν την περίπτωση να πάρετε από τους μετανάστες πιστοποιητικά ότι εγκαταλείπουν τις εστίες τους με τη δική τους πρωτοβουλία»⁵⁷.

Όσοι σώθηκαν, μαζί με τους συγγενείς τους, τις προαιώνιες εστίες τους, τις εκκλησίες και τα σχολεία τους, τις ανθηρές κοινότητές τους, έχασαν και το δικαίωμα στην ιστορική αναφορά, στην προέλευση και τη μνήμη. Παρά την αγωνία τους για την επιβίωση, προσπάθησαν να συγκρατήσουν, μέσα από τις συλλογικές οργανώσεις τους, τα σωματεία και τους συλλόγους τους. Για παράδειγμα αναφέρουμε τη μεγάλη προσπάθεια του Κέντρου Θρακικών Ερευνών⁵⁸ και άλλων Θρακικών πρωτοβουλιών και εκδόσεων⁵⁹, του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών⁶⁰, της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών⁶¹, της Ένωσης Σμυρναίων⁶², του Κέντρου Σπουδής και Ανάδειξης του Μικρασιατικού Πολιτισμού του Δήμου Νέας Ιωνίας Αττικής⁶³. Ωστόσο, αυτό που αντιμετώπισαν ήταν η εχθρική στάση της ελλαδικής πολιτικής, αυτή τη φορά όχι με ανθρώπινα θύματα αλλά πολιτιστικά.

Η νέα δυναμική της δεκαετίας του 1980 και του 1990 που συνδυάστηκε με την επιστροφή της ιστορίας στο προσκήνιο, με το αίτημα για την μνήμη, την αναγνώριση της γενοκτονίας, με τις νέες διεκδικήσεις των σωματείων, των συλλόγων και των ομοσπονδιών, δημιούργησε νέα δεδομένα. Οι παλιοί

---

⁵⁷ Τσιρκινίδης Χ. Επιτέλους τους ξεριζώσαμε. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη 1995, σ.113.

⁵⁸ Το Θρακικό Κέντρο ιδρύθηκε το 1927 από πρόσφυγες της Ανατολικής Θράκης, με πρωτεργάτες τον Π. Παπαχριστοδούλου και τον Σ. Κυριακίδη, εκδίδοντας το επιστημονικό σύγγραμμα «Θρακικά» από το επόμενο έτος. Το Θρακικό Κέντρο συνενώθηκε με την Εταιρεία Θρακικών Μελετών το 1992, η οποία εξέδιδε από το 1933 το επιστημονικό σύγγραμμα «Αρχείο Θρακικού Λαογραφικού Θησαυρού».

⁵⁹ Βλ. Τα Θρακικά χρονικά του Στέφανου Ιωαννίδη (Ξάνθη), τη Θρακική Επετηρίδα του Μορφωτικού Ομίλου Κομοτηνής, το Αρχείο Θράκης (Αθήνα).

⁶⁰ Το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών με ιδρυτή τον Οκτάβιο Μερλιέ αποτέλεσε και αποτελεί σημαντικό ερευνητικό κέντρο που διέσωσε επίσης ένα μεγάλο μέρος της ιστορίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού. Το Κέντρο εκδίδει το επιστημονικό περιοδικό «Δελτίο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών» και έχει πραγματοποιήσει σημαντικές καταγραφές. Βλ. τις εκδόσεις Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών. *Ο τελευταίος Ελληνισμός της Μικράς Ασίας* (κατάλογος). Αθήνα 1974 επίσης Η Έξοδος. Μαρτυρίες από τις επαρχίες των δυτικών παραλίων της Μικρασίας, τομ. Α'. Πρόλογος: Τενεκίδης Γ. Εισαγωγή, επιλογή κειμένων, επιμέλεια: Αποστολόπουλος Φ.Δ., Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 1980. Ακόμη Η Έξοδος. Μαρτυρίες από τις επαρχίες της Κεντρικής και Νότιας Μικρασίας, τομ. Β'. Εισαγωγή – εποπτεία: Κιτρομηλίδης Μ. Π. επιμ. Μουρέλος Γ, Αθήνα 1982.

⁶¹ Ο μητροπολίτης Τραπεζούντας και μετέπειτα Ελλάδος Χρύσανθος, και πρώτος πρόεδρος της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών γράφοντας στο εκδοτικό σημείωμα του «Αρχείου του Πόντου», επεσήμανε ότι δεν έπρεπε ν' «απολεσθή ο ιστορικός εθνικός πλούτος, της γλώσσης, και του κοινωνικού και πνευματικού εν γένει βίου των Ποντίων». Μητροπολίτης Χρύσανθος, Αρχείο του Πόντου (1928), σ.4. Η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών εκδίδει το επιστημονικό σύγγραμμα «Αρχείο Πόντου», έχει εκδώσει πολλά και σημαντικά βιβλία, ενώ έχει διασώσει σημαντικά κομμάτια του Ποντιακού Ελληνισμού. Βλ. ενδεικτικά το βιβλίο Χρύσανθος. *Εκκλησία Τραπεζούντος*. Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών 1972.

⁶² Η Ένωση εκδίδει το σημαντικότερο επιστημονικό περιοδικό «Μικρασιατικά Χρονικά» καθώς και την εφημερίδα Μικρασιατική Ηχώ.

⁶³ Το Κέντρο ιδρύθηκε το 1997, έχει πραγματοποιήσει 4 επιστημονικά συμπόσια για τη Μικρά Ασία, έχει εκδώσει σχετικά βιβλία, έχει μουσεία και υλοποιεί μία σειρά από πολλές ενέργειες.

πρόσφυγες συνάντησαν τις νέες γενιές, οι οποίες αναζήτησαν μία νέα σχέση με την ιστορία και την παράδοση, περνώντας σε νέες οδούς αναζήτησης της ταυτότητας. Και εν μέρει το έχουν πετύχει αν αναλογιστούμε το πρόσφατο παρελθόν της λήθης και το συγκρίνουμε με το παρόν της ενεργοποίησης και του μέλλοντος της δημιουργικής και της παραγωγικής μνήμης και ειδικότερα με τη διεθνή ανάδειξη του ζητήματος.

Μέχρι σήμερα την γενοκτονία των Ελλήνων έχουν αναγνωρίσει, εκτός της Βουλής των Ελλήνων (1994-1996), η Βουλή των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας (1995), το κοινοβούλιο της Σουηδίας (2010)⁶⁴, η βουλή της Νότιας Αυστραλίας (2009) και διάφοροι φορείς των ΗΠΑ⁶⁵.

Επίσης την 18^η Μαΐου 2006 η Carolyn Maloney μίλησε στη Ομοσπονδιακή Βουλή των ΗΠΑ για το ζήτημα, στον Καναδά υπάρχει επιστολή αναγνώρισης από τον πρωθυπουργό του Καναδά Ζ. Κρετιέν (2001) και σχετικό ψήφισμα έχει καταθέσει το μέλος της Γερουσίας του Οντάριο Michael Paugue (Μάιος 2002). Για το ζήτημα έχει εκφραστεί θετικά η πρεσβεία της Αρμενίας στην Αθήνα⁶⁶, ενώ την υπόθεση έχει απασχολήσει το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ, και τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη μετά από παρεμβάσεις μη κυβερνητικών οργανώσεων⁶⁷. Επίσης την 25^η Μαΐου 2005 ο βουλευτής του Ομοσπονδιακού Κοινοβουλίου Στιβ Τζορτζάνας μίλησε για τη γενοκτονία⁶⁸, την 6^η Μαΐου 2006 η βουλευτής της πολιτείας Βικτόρια της Αυστραλίας Τζένη Μικάκου έθεσε το ζήτημα της

---

⁶⁴ Την 1^η Ιουνίου 2006 ο βουλευτής του σουηδικού κοινοβουλίου Τάσος Σταφιλίδης ζήτησε από το Σουηδό Υπουργό των Εξωτερικών την αναγνώριση της γενοκτονίας και το αίτημα για την αναγνώριση από το Σουηδικό κοινοβούλιο έθεσε επίσης ο βουλευτής Hans Linde στις 13 Οκτωβρίου 2006. Το αίτημα επανήλθε το 2008, και τελικά την 11 Μαρτίου 2010, με ψήφους 131 υπέρ και 130 κατά αναγνωρίστηκε η Γενοκτονία των Αρμενίων, των Ασσυρίων και των Ελλήνων από την ολομέλεια του Σουηδικού Κοινοβουλίου.

⁶⁵ George E. Pataki Κυβερνήτης, Βουλή και Γερουσία της Νέας Υόρκης. Μάιος 2002 και Μάιος 2005. -James E. McGreevey Κυβερνήτης, και Βουλή Νέας Υερσέης. Σεπτέμβριος 2002. Edward G. Rendell Κυβερνήτης Πενσυλβάνιας, Μάιος 2004 Alex A. Knorr Δήμαρχος της Πόλης του Norwalk Κονέκτικατ, Μάιος 2004. Janet Weir Creighton Δήμαρχος της Πόλης Canton Οχάιο, Μάιος 2004 Jane L. Campbell Δήμαρχος της Πόλης Cleveland Οχάιο, Μάιος 2005 Δήμαρχος της Πόλης Κολούμπια Νότιας Καρολίνας Μάιος 2005 Charlie Crist. Κυβερνήτης της Florida, Μάιος 2005. Κυβερνήτης του Illinois, Μάιος 2005. Mitt Romney Κυβερνήτης Μασσαχουσέτης Μάιος 2006. Δήμος του Chicago Σεπτέμβριος 2006. Δήμαρχος της πόλης του Νόργουολκ Richard Moccia, Μάιος 2007. Μέλος του Κογκρέσου Carolyn Manoney, Μάιος 2007. Γερουσιαστής της Νέας Υόρκης George Onorato, Μάιος 2007. Βουλευτής της Νέας Υόρκης Micheal Giannaris, Μάιος 2007. Γερουσία της Νέας Υερσέης Σεπτέμβριος 2002. Βουλή και Γερουσία Κολούμπια Νότιας Καρολίνας Ιανουάριος 2003 Δημοτικό συμβούλιο της Πόλης Cleveland Οχάιο. Μάιος 2003. Γερουσία της Πενσυλβάνια Μάιος 2004 Πολιτεία της Φλόριδα (Μάιος 2007) Γενικός Εισαγγελέας της Πολιτείας της Φλόριδας (Μάιος 2009). Πολιτεία της Μασσαχουσέτης (Μάιος 2007). Πολιτεία της Φλόριδας (Μάιος 2009)

⁶⁶ Εφημερίδα Πόντος Απρίλιος 2002.

⁶⁷ Charalambidis M., The Pontian Question....ο.π. και Χαραλαμπίδης Μ. Το Ποντιακό ζήτημα.... ο.π., σ.127.

⁶⁸ Georganas S. House of Representatives. Statements by Members. Pontian Genocide 25/5/2006.

αναγνώρισης της γενοκτονίας στο κοινοβούλιο της Βικτώρια (Αυστραλία)⁶⁹, ενώ και την 20^η Ιουνίου 2006 ο βουλευτής Steve Pound έθεσε το ζήτημα στο κοινοβούλιο της Μεγάλης Βρετανίας⁷⁰.

Επίσης, η γενοκτονία τέθηκε στην Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (5 Σεπτεμβρίου 2006), με την κατάθεση της έκθεσης του Ολλανδού ευρωβουλευτή Camiel Eurlings, ο οποίος ανέφερε τις παρατηρήσεις τους για την πρόοδο της Τουρκίας, στην πορεία για την Ευρωπαϊκή της ένταξη⁷¹. Την 27^η Σεπτεμβρίου 2006 η ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ψήφισε την έκθεση της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων που συνέταξε ο Ολλανδός Ευρωβουλευτής⁷².

Επίσης το Δεκέμβριο του 2007, η Διεθνής Ένωση Ακαδημαϊκών για τη Μελέτη των Γενοκτονιών (International Association of Genocide Scholars – IAGS) αναγνώρισε με ψήφισμά της τη Γενοκτονία των Ασσυρίων και των Ελλήνων στο διάστημα 1914-1923, ψήφισμα στο οποίο κατέληξε μετά από ψηφοφορία μεταξύ των μελών της. Το ψήφισμα το οποίο έλαβε το 83% των ψήφων των μελών της IAGS, αναφέρεται στις πρακτικές του οθωμανικού κράτους ενάντια στις χριστιανικές μειονότητες, Αρμενίων, Ασσυρίων (Χαλδαίων, Νεστοριανών, Σύριοι, Αραμαίοι, Ιακωβίτες, Ορθόδοξοι Σύριοι), Ελλήνων που οδήγησαν στη γενοκτονία εναντίον τους. Το μέλος της Διεθνούς Ένωσης Ακαδημαϊκών για τη Μελέτη των Γενοκτονιών καθηγητής του πανεπιστημίου του Γεηλ, Άνταμ Τζουονς (Adam Jones) σύνταξε το ψήφισμα

---

⁶⁹ Jenny Mikakos. Victoria Premier Defends Greek Genocide Speech in Parliament. Melbourne 16/5/2006.

⁷⁰ Steve Pound, House of Commons. London - 20.06.2006.

⁷¹ The Committee of Foreign Affairs of the European Parliament (Brussels 05.09.2006).

⁷² Ειδικότερα, στο άρθρο 56, επισημάνθηκε η πρόταση της Τουρκίας για σύσταση επιτροπής εμπειρογνομόνων, η οποία θα πρέπει να βρίσκεται υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, ώστε να ξεπεραστούν οι τραγικές εμπειρίες του παρελθόντος, και τη θέση της Αρμενίας όσον αφορά τη συγκεκριμένη πρόταση. Η έκθεση καλεί τόσο την τουρκική όσο και την αρμενική κυβέρνηση να συνεχίσουν τη διαδικασία συμφιλίωσης των δύο πλευρών και να καταλήξουν σε μια αμοιβαίως αποδεκτή πρόταση· χαιρετίζει το γεγονός ότι, με τις πρόσφατες συζητήσεις στην Τουρκία, έγινε τουλάχιστον η αρχή για να συζητηθεί η επώδυνη ιστορία με την Αρμενία. Επίσης η έκθεση τονίζει ότι, μολονότι η αναγνώριση της γενοκτονίας των Αρμενίων επισήμως δεν αποτελεί μέρος των κριτηρίων της Κοπεγχάγης (για ένταξη χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση), είναι απαραίτητο για μια χώρα που ακολουθεί προενταξιακή πορεία, να συμφιλιωθεί και να αναγνωρίσει το παρελθόν της. Η έκθεση καλεί τις τουρκικές αρχές να διευκολύνουν το δίκτυο ερευνητών, διανοουμένων και ακαδημαϊκών που εργάζονται για το ζήτημα της γενοκτονίας των Αρμενίων διασφαλίζοντάς τους πρόσβαση στα αρχεία και παρέχοντάς τους όλα τα σχετικά έγγραφα. Ζητεί επίσης από την Τουρκία να προβεί στις αναγκαίες, χωρίς όρους, ενέργειες που απαιτούνται για την ανάπτυξη διπλωματικών σχέσεων και σχέσεων καλής γειτονίας με την Αρμενία, να άρει τον οικονομικό αποκλεισμό και να ανοίξει τα χερσαία σύνορα το ταχύτερο δυνατό, σύμφωνα με το τα ψηφίσματα που ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά την περίοδο 1987 - 2005, προκειμένου να ικανοποιήσει τις προτεραιότητες της εταιρικής σχέσης προσχώρησης και τις απαιτήσεις του διαπραγματευτικού πλαισίου σχετικά με «ειρηνική διευθέτηση των συνοριακών διαφορών» οι οποίες είναι και οι δύο υποχρεωτικές για την προσχώρηση στην ΕΕ. Τέλος η έκθεση αναφέρει ότι ανάλογη θέση πρέπει να υιοθετηθεί και για τις περιπτώσεις άλλων μειονοτήτων όπως των Ελλήνων του Πόντου και των Ασσυρίων. European Parliament, Texts Adopted at the sitting of Wednesday 27 September 2006 Provisional Edition. Turkey's progress towards accession, p.12.

και με πρωταγωνίστρια την Θεά Χάλο (Thea Halo), συγγραφέα του βιβλίου «Ούτε το όνομά μου» και σε συνεργασία με επιστήμονες από όλον τον κόσμο, το ψήφισμα έγινε δεκτό.

Το πλήρες κείμενο του ψηφίσματος της IAGS έχει ως εξής: «*EKTIMΩΝΤΑΣ ΟΤΙ η άρνηση της γενοκτονίας αναγνωρίζεται ευρέως ως τελικό στάδιο της γενοκτονίας, που φυλάσσει την ατιμωρησία για τους δράστες της γενοκτονίας, και προετοιμάζει το έδαφος για τις μελλοντικές γενοκτονίες EKTIMΩΝΤΑΣ ΟΤΙ η γενοκτονία ενάντια στους χριστιανικούς πληθυσμούς από το οθωμανικό κράτος κατά τη διάρκεια και μετά από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο απεικονίζεται συνήθως ως γενοκτονία ενάντια σε Αρμενίους μόνο, με μερική μόνο αναγνώριση των ποιοτικά παρόμοιων γενοκτονιών ενάντια σε άλλες χριστιανικές μειονότητες της οθωμανικής αυτοκρατορίας EΙΝΑΙ πεποίθηση της Διεθνούς Ένωσης Ακαδημαϊκών για τη Μελέτη των Γενοκτονιών ότι η οθωμανική εκστρατεία ενάντια στις χριστιανικές μειονότητες της αυτοκρατορίας μεταξύ 1914 και 1923 αποτέλεσε μια γενοκτονία ενάντια σε Αρμένιους, Ασσύριους και Έλληνες. Η Διεθνής Ένωση Ακαδημαϊκών για τη Μελέτη των Γενοκτονιών ζητά από την κυβέρνηση της Τουρκίας να αναγνωρίσει τις γενοκτονίες ενάντια σε αυτούς τους πληθυσμούς, να ζητήσει μια επίσημη συγγνώμη, και για να λάβει άμεσα και σημαντικά μέτρα προς την αποκατάσταση*»⁷³.

Η γενοκτονία των Ελλήνων, είναι ένα ζήτημα και η διεθνής του προέκταση αναφέρεται στην υποχρέωση όλων των θεσμών της διεθνούς κοινότητας, να αναγνωρίσουν τη γενοκτονία που διαπράχθηκε και να αποκαταστήσουν με αυτόν τον τρόπο, την ηθική βλάβη που υπέστησαν τα θύματα.

Το έγκλημα της γενοκτονίας ορίζει τις υποχρεώσεις όχι μόνο στο κράτος που διέπραξε τη γενοκτονία αλλά σε ολόκληρη τη διεθνή κοινότητα να μην αναγνωρίσει ως νόμιμη μία κατάσταση που δημιουργείται από ένα διεθνές έγκλημα, να μη βοηθήσει τον εκτελεστή ενός διεθνούς εγκλήματος να διατηρήσει την παράνομη κατάσταση και να βοηθήσει άλλα κράτη στην εφαρμογή των υποχρεώσεων που αναφέρθηκαν⁷⁴. Επιβάλλει δηλαδή στη διεθνή κοινότητα μία υποχρέωση να μην αναγνωρίσει μία παράνομη κατάσταση ως αποτέλεσμα μίας γενοκτονίας και να προβεί στις ενέργειες επανόρθωσης, αποκατάστασης και αποζημίωσης⁷⁵.

Σήμερα που άλλοι λαοί υφίστανται από κράτη νέες γενοκτονίες πρέπει να γίνει το πρώτο βήμα για την αναγνώριση του εγκλήματος της γενοκτονίας των

---

⁷³ Την εκτενή ενισχυτική τεκμηρίωση για τις γενοκτονίες των Ασσυρίων και των Ελλήνων κυκλοφόρησαν στα μέλη IAGS στους μήνες πριν από την ψηφοφορία, και είναι διαθέσιμη στον ιστοχώρο http://www.genocidetext.net/iags_resolution_supportingdocumentation.htm.

⁷⁴ Lauterpacht, H., *Recognition in International Law*, Cambridge University Press, 1947, p. 20. Bassiouni C., "Crimes against Humanity in International Criminal Law", Martinus Nijhof, Dordrecht, 1992. Shelton D. (ed) *Encyclopaedia of Genocide and Crimes against Humanity*, MacMillan reference, 2004. Jacques Francillon, "Aspects juridiques des crimes contre l'humanité", in *L'actualité du Génocide des Arméniens*, Edipol.1999, pp. 397-404.

⁷⁵ Ο Shaw M. στο έργο του *International Law*, New York 2002, σ.481, σημειώνει ότι η παραβίαση μίας διεθνούς υποχρέωσης δίνει αφορμή για μία απαίτηση για την επιδιόρθωση.

Ελλήνων⁷⁶. Πολλοί που επιδίωξαν με τη βία και την πολιτική να εξαφανιστεί ο Ελληνισμός και ο πολιτισμός του δεν το κατάφεραν. Ο ελληνικός λαός έχει δικαίωμα να απαιτεί με επιμονή την αναγνώριση των εγκλημάτων και αδικιών που διαπράχθηκαν σε βάρος του. Μάλιστα όσο μεγαλύτερη είναι η αδικία, όταν σχεδόν το 50% των Ελλήνων εξαφανίσθηκαν όσο περισσότερο χρόνο αποκρύφθηκαν τα γεγονότα, τόσο πιο έντονη είναι η επιθυμία για μια τέτοια αναγνώριση. Αναγνώριση η οποία είναι ένας ουσιαστικός τρόπος πάλης ενάντια στο έγκλημα της γενοκτονία, αναγνώριση που αποτελεί μία επιβεβαίωση του δικαιώματος ενός λαού να γίνει σεβαστή η ύπαρξή του σύμφωνα με το δίκαιο και την ιστορική αλήθεια.

---

⁷⁶ Σ' αυτήν την προσπάθεια συνεισφέρουν πολλοί και θα πρέπει να συνεχίσουν να συνεισφέρουν. Μία πρότασή μας για το Θρακικό, το Ποντιακό, το Ιωνικό, το Καππαδοκικό ζήτημα περνά και μέσα από τη δημιουργία Τμήματος, προπτυχιακών ή/ και μεταπτυχιακών σπουδών. Μία πρόταση που αφορά τη δημιουργία ενός μη κερδοσκοπικού πανεπιστημιακού τμήματος την οποία μπορούν να την υλοποιήσουν οι προσφυγικοί δήμοι της Ελλάδας σε συνεργασία με τις Ομοσπονδίες των προσφυγικών σωματείων. Η υποδομή υπάρχει, για παράδειγμα αναφέρουμε το Κέντρο Σπουδής και Ανάδειξης του Μικρασιατικού Πολιτισμού του Δήμου της Νέας Ιωνίας στην Αττική, η βούληση επίσης, όπως υφίσταται και η κρίσιμη μάζα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών που επιθυμούν να γνωρίσουν τον Μικρασιατικό Ελληνισμό. Οι συνθήκες πλέον έχουν ωριμάσει για να δημιουργηθεί ένα τέτοιο πανεπιστημιακό τμήμα από τους προσφυγικούς φορείς, δείχνοντας στο κράτος τι έπρεπε να κάνει εδώ και χρόνια